

การศึกษาเพื่อค้นหาเมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352
จากหลักฐานปฐมภูมิใหม่ของแต่ละประเทศ
A Study on the Location of Thalang City and Battlefields 1785 and 1809
Using New Foreign Evidence

เอกพล มโนสุนทร^{1*}

กฤตพร ชาตรีสกุล²

Ekapol Manosontorn Grittapohn Chattreesagoon

(Received: May 18, 2023; Revised: September 7, 2023; Accepted: September 9, 2023)

บทคัดย่อ

ประวัติศาสตร์เมืองกลางและสงครามกลาง พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352 ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 อ้างอิงจากหลักฐานทุติยภูมิ เช่น 1) พงศาวดารเมืองกลาง และหนังสือรายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง พ.ศ. 2539 “ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง ครั้งที่ 2” กล่าวว่า เมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328 อยู่ที่บ้านตะเคียน อ.กลาง 2) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 กล่าวว่า เมืองกลาง พ.ศ. 2352 คือ เมืองกลางเก่าใกล้ชายทะเลของเกาะด้านเหนือ และสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 อยู่ที่บ้านดอน

ปัจจุบันหลักฐานปฐมภูมิค้นพบใหม่ของแต่ละประเทศ เปิดเผยว่า 1) เมืองกลาง พ.ศ. 2328 คือ เมืองท่าเรือ และพยานชาวอังกฤษผู้เห็นเหตุการณ์รายงานว่า กองทัพพม่าเข้าโจมตีอ่าวท่าเรือและเมืองท่าเรือ ดังนั้น สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328 อยู่ที่อ่าวท่าเรือและเมืองท่าเรือ 2) พยานชาวฝรั่งเศส ผู้อยู่ในเหตุการณ์สงครามกลาง พ.ศ. 2352 และเป็นเชลยของทหารพม่า รายงานว่า เมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 อยู่ที่เมืองท่าเรือ

คำสำคัญ: เมืองกลาง สนามรบกลาง พ.ศ. 2328 สนามรบกลาง พ.ศ. 2352 เมืองท่าเรือ

Abstract

Since the reign of King Rama V, the history of Thalang and the Battles of Thalang that took place in 1786 and 1809, was derived from secondary evidence such as: 1) The Thalang Chronicles and the book ‘Thao Thep Krasattri Thao Sri Sunthon: Report of the 2nd Thalang

¹ นักวิชาการอิสระ 90/75 ต.บางเขน อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

Independent Scholar, 90/75 Bang Khen, Muang, Nonthaburi, 11000 Thailand.

² โรงเรียนภาษา ราฟเฟิลส์ ไทยแลนด์ เอกซ์เซลเลนซ์ อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000.

Raffles Thailand Excellence Language School. Muang, Phuket, 83000 Thailand.

* Corresponding Author E-mail: ioumy_don@hotmail.com

Historical Seminar, 1996”, which placed Thalang City and the battlefields of 1785 at Ban Ta Khian, Thalang District; and 2) The Rattanakosin Chronicles, in which King Rama II stated that Thalang city in 1809 is the old town near the north coast of the island, while the 1809 battlefield was placed at Ban Don

However, from new foreign primary evidence, it can be stated that: 1) Thalang City in 1785 was Tharua City, which agrees with the accounts of British eyewitnesses that reported the attack of the Burmese army on Tharua City and Tharua Bay. Therefore, the battlefield of Thalang in 1785 was at Tharua City and Tharua Bay; and 2) French missionary eyewitnesses who was present in this conflict and was taken as a prisoner of the Burmese also indicate that Thalang City and the 1809 battlefield were at Tharua City.

Keywords: Thalang, Battle of Thalang 1786, Battle of Thalang in 1809, Tharua City

บทนำ

ในอดีตประวัติศาสตร์เมืองกลางเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของเมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352 ที่ใช้ศึกษา หลักฐานส่วนใหญ่อ้างอิงจากหลักฐานทุติยภูมิ ดังนั้น เมื่อต้องการทราบความจริงของประวัติศาสตร์เมืองกลาง จึงต้องค้นหาความจริงด้วยหลักฐานปฐมภูมิ แต่หลักฐานปฐมภูมิในประเทศไทยไม่ปรากฏ จึงต้องอาศัยหลักฐานปฐมภูมิของต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ดัตช์ และ อังกฤษ บทความนี้นำเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับเมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352 จากหลักฐานปฐมภูมิใหม่ของประเทศ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและนำเสนอที่ตั้งที่แท้จริงของเมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352 ตามหลักฐานปฐมภูมิค้นพบใหม่จากต่างประเทศ

เมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2328 ตามความเชื่อเก่า

ประวัติศาสตร์เมืองกลางเกี่ยวกับที่ตั้งเมืองและสนามรบใน พ.ศ. 2328 ซึ่งนักประวัติศาสตร์ภูเก็ตส่วนใหญ่เชื่อถือและถูกนำไปใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาและบทความต่าง ๆ กล่าวว่า เมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328 อยู่ที่ บ้านตะเคียน อำเภอกลาง อ้างอิงจาก

1. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “พงศาวดารเมืองกลาง คัดจาก ประชุมพงศาวดารภาคที่ 2 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ” ในหนังสือ “ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์ครั้งที่ 2” 23-25 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต กล่าวว่า “เมืองกลางแต่ก่อนนั้น จอมร้าง

บ้านตะเคียนเป็นเจ้าเมือง...มีลูกชาย 2 หญิง 3 รวม 5 คน หญิงชื่อจันเป็นท้าวเทพกระษัตรี หญิงน้องถัดมาชื่อ มุกเป็นท้าวศรีสุนทร.” (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2543, น. 182-183)

2. เว็บไซต์ของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี (thecity.go.th/travel/detail/594) หน่วยราชการเจ้าของพื้นที่กล่าวว่า “เมืองกลางและบ้านท้าวเทพกระษัตรีตั้งอยู่ที่บ้านตะเคียน ม.1 ต.เทพกระษัตรี อ.กลาง บนที่ดินซึ่งเคยเป็นจวนของจอมร้างเจ้าเมืองบ้านเคียน บิดาของท้าวเทพกระษัตรี” (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2565)

3. เว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี (thepkrasattri.go.th/travel/detail/597/data.html) หน่วยราชการเจ้าของพื้นที่ กล่าวว่า “สนามรบ พ.ศ. 2328 เกิดขึ้นที่โคกพม่า หรือ โคกชนะพม่า หรือ พุ่งกลาง ชนะศึก หรือ อนุสรณ์สถานเมืองกลาง” (องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี, 2559)

ปัญหาสำคัญ คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์เมืองกลางและจากเว็บไซต์ของหน่วยราชการเจ้าของพื้นที่ไม่ได้อ้างหลักฐานปฐมภูมิ ดังนั้น เมื่อเกิดความสงสัยว่า เรื่อง “เมืองกลางสมัยท้าวเทพกระษัตรี ที่แท้จริงตั้งอยู่ที่ไหน และสนามรบ พ.ศ. 2328 ที่แท้จริงเกิดขึ้นที่ไหน” จึงต้องค้นหาความจริงจากหลักฐานปฐมภูมิ

เมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2352 ตามความเชื่อเก่า

เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ เรื่อง พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ. 2352 ในหนังสือท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร รายงานสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ครั้งที่ 2 เรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1 พระนิพนธ์สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า “ฝ่ายแยของซึ่งคุมกองทัพพม่าที่จะไปตีเมืองกลาง...พม่าได้เมืองตะกั่วป่าและตะกั่วทุ่ง แล้วยกเข้าไปเกาะกลาง ไปตั้งค่ายใหญ่อยู่ที่ปากพระ...พม่าตั้งค่ายแล้วยกไปตีค่ายบ้านดอนเมืองกลาง ตั้งค่ายล้อมอยู่ 25 ค่าย พวกชาวเมืองกลางต่อสู้ป้องกันเมืองเป็นสามารถ...” (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายในเชิงอรรถว่า เมืองกลางในเวลานั้น ตั้งอยู่ที่เมืองเก่า อันอยู่ใกล้ชายทะเลด้านตะวันตกของเกาะช้างเหนือ...) (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2543, น. 281-283)

นอกจากนี้หลักฐานจากสมุดไทยดำ จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เรื่อง คำให้การของ งามชาตนะอง ซึ่งงามชาตนะองเป็นเชลยพม่าระดับนายทัพที่ถูกจับและให้ปากคำ กล่าวว่า “กองทัพบก เรือ พร้อมกัน ณ ปากพระแล้ว กองอ้ายเจะตุเรียงยกข้ามไปถึงบ้านสาคุ พบกองทัพไทยได้รับสู้กันครู่หนึ่ง ไทยถอยไป ตามไปถึงบ้านตะเคียนไทยถอยไปเข้าค่ายเมืองกลางกองทัพพม่าตั้งอยู่บ้านตะเคียน 7 วัน สิงคตุเรียงให้กองทัพหนุนมาอีกพันหนึ่ง จึงเข้าไปตั้งค่ายล้อมเมืองกลาง 25 ค่าย” (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ. 1172)

ปัญหาเรื่อง “เมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2352” นักประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ตปัจจุบัน ไม่เคยพบหลักฐานปฐมภูมียืนยันว่า เมืองกลางเก่า ซึ่งอยู่ใกล้ชายทะเลด้านตะวันตกของเกาะช้างเหนือ คือ เมืองอะไร, ค่ายเมืองกลาง และค่ายบ้านดอนเมืองกลาง พ.ศ. 2352 ตั้งอยู่ที่ไหน หลักฐานที่เชื่อถือได้ คือ หลักฐานจากจดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 คือ บ้านตะเคียนเป็นที่ตั้งทัพพม่า 7 วัน และทัพพม่าข้ามจากปากพระมาบ้านสาคุ

ดังนั้น เมื่อต้องการทราบว่า เมืองกลางเก่า ค่ายเมืองกลางและสนามรบใน พ.ศ. 2352 ที่แท้จริงอยู่ที่ไหน จะต้องค้นหาความจริงจากหลักฐานปฐมภูมิ

หลักฐานปฐมภูมิใหม่

หลักฐานปฐมภูมิ เรื่อง สงครามกลาง พ.ศ. 2328 ศึกษาจากรายงานของ Captain Light และ Captain Scott ถึงสำนักงานใหญ่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เป็นหลักฐานปฐมภูมิค้นพบใหม่เก็บอยู่ที่ British Library ประวัติของ Captain Light เป็นพนักงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เข้ามาตั้งสถานีการค้าที่เกาะกลางในสมัยท้าวเทพกระษัตรีและพระยาพิมลสามีของท้าวเทพกระษัตรี ส่วน Captain Scott เป็นเพื่อนของ Captain Light และเป็นพนักงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ทั้ง Captain Light และ Captain Scott ปรากฏในจดหมายเหตุเมืองกลาง ผู้สนใจสามารถตรวจสอบหลักฐานจดหมายเหตุเมืองกลางจากกองวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และตรวจสอบรายงานของ Captain Light และ Captain Scott จากเว็บไซต์ของหอสมุดแห่งชาติออสเตรเลีย ซึ่งนำเอกสารของ British Library มาเผยแพร่ในหัวข้อ Records of the East India Company / India Office Library Factory Records: Straits Settlements / Bengal proceedings relating to Penang / Image 44,48,49 ในเว็บไซต์ของ National Library of Australia - <https://nla.gov.au/nla.obj-816493940/view>

หลักฐานปฐมภูมิ เรื่อง สงครามกลาง พ.ศ.2352 ศึกษาจากหนังสือ Historie de la Mmission de Siam, 1662-1811 โดย Andrien Launay สืบค้นจากหอสมุดปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

1. หลักฐานปฐมภูมิของเมืองกลางและสนามรบ พ.ศ. 2328

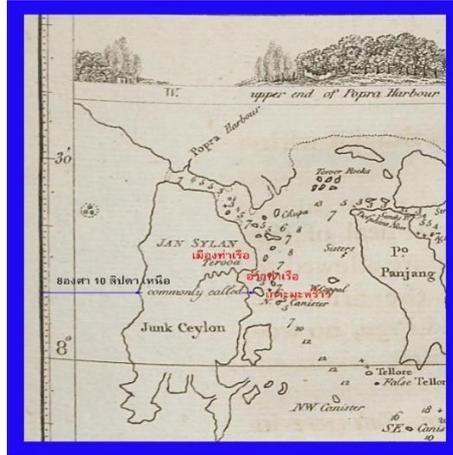
ปัจจุบันค้นพบหลักฐานปฐมภูมิ คือ แผนที่เกาะกลางของชาติที่มีอิทธิพลในภูมิภาคนี้และตั้งสถานีการค้าที่bukที่เกาะกลาง เช่น แผนที่เกาะกลางของฝรั่งเศส พ.ศ. 2288 แผนที่เกาะกลางของดัตช์ พ.ศ. 2296 และแผนที่เกาะกลางของอังกฤษ พ.ศ. 2327 และ พ.ศ. 2337 และค้นพบจดหมายเหตุของชาวตะวันตกที่ซื้อbukกับพระยาพิมลและท้าวเทพกระษัตรี เช่น Captain Francis Light, Captain James Scott หรือ Captain Thomas Forrest ร่วมกับข้อมูลเรื่องการปกครองในอดีต โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย หลักฐานชั้นต้นทั้งหมดชี้ให้เห็นประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 เมืองท่าเรือ คือ เมืองกลางสมัยพระยาพิมลและท้าวเทพกระษัตรี ตั้งอยู่ที่บริเวณริมอ่าวท่าเรือ

1.1.1 แผนที่เกาะกลางและบันทึกการสำรวจเกาะกลาง พ.ศ. 2327 จาก Account of the Island Jan Sylan ในหนังสือ A Voyage from Calcutta to the Mergui Archipelago, Lying on the East Side of the Bay of Bengal; describing a chain of islands, never before surveyed...also, an account of the islands Jan Sylan, Pulo Pinang and the port of Queda โดย Captain Thomas Forrest กัปตันอาวุโสของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (Forrest, 1792, pp. 29-31)

ภาพที่ 1

A Map of Island Jan Sylan or Junk Ceylon

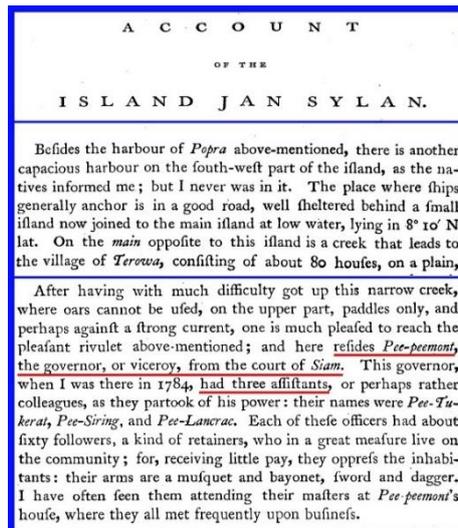

หมายเหตุ. A Map of Island Jan Sylan or Junk Ceylon จากหนังสือ *A Voyage from Calcutta to the Mergui Archipelago*, โดย Forrest (1792, pp. 29-31).

Captain Forrest เรียกเกาะกลางว่า Island Jan Sylan หรือ Junk Ceylon และเขียนตำแหน่งเมืองท่าเรือ (Terooa) ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือในแผนที่ Captain Forrest บันทึกว่า จุดจอดเรือสินค้าอยู่หลังเกาะเล็ก ๆ ที่ตำแหน่งเส้นรุ้ง 8 องศา 10 ลิปดาเหนือ เกาะที่จอดเรือ ปัจจุบัน คือ เกาะมะพร้าว จากจุดจอดเรือสามารถเดินทางไปเมืองท่าเรือซึ่งอยู่ที่ตัวเกาะใหญ่ และพบพระยาพิมลเจ้าเมืองกลาง ณ บ้าน (จวน) ของพระยาพิมล (สามีของท้าวเทพกระษัตรี) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองท่าเรือ และ Captain Forrest พบกับรองเจ้าเมืองกลางทั้งสามบ่อ ย เช่น พระยาทุกระราชกูร์ ฯลฯ ที่มาประชุม ณ จวนของพระยาพิมล (Forrest, 1792, pp. 29-31)

ภาพที่ 2

Account of the Island Jan Sylan

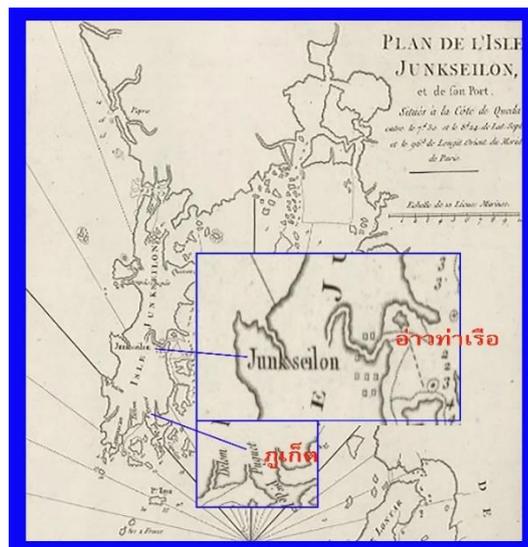
หมายเหตุ. Account of the Island Jan Sylan ของ Captain Forrest จากหนังสือ *A Voyage from Calcutta to the Mergui Archipelago*, โดย Forrest (1792, pp. 29-31).

1.1.2 พระนิพนธ์เรื่อง เทศาภิบาล ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กล่าวว่า สมัยโบราณเจ้าเมืองตั้งบ้านเรือนหรือจวนเจ้าเมืองที่ไหน ก็ถือว่าที่นั่นเป็นที่ตั้งเมือง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2511, น. 27) เมื่อจวนของพระยาพิมลออยู่ที่เมืองท่าเรือ ตามบันทึกของ Forrest (Forrest, 1792, pp. 29-31) ดังนั้น เมืองท่าเรือ คือ เมืองกลางสมัยพระยาพิมลและท้าวเทพกระษัตรี ตั้งอยู่บริเวณริมอ่าวท่าเรือ

1.1.3 แผนที่เกาะกลาง Plan de l' Isle Junkseilon พ.ศ. 2288 ของฝรั่งเศส โดย Jean-Baptiste d' Apres de Manneville (ภาพที่ 4) Manneville เดินทางมาบริเวณเกาะกลางในฐานะคนนำร่องและผู้วัดระดับน้ำของบริษัท the Compagnie des Indies ในช่วงต้น ค.ศ. 1700s และแผนที่ฉบับนี้พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1745 (2288) ครั้งที่ 2 ค.ศ. 1775 ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1810 (Manneville, 1810) แผนที่ฉบับนี้เรียกเกาะกลางว่า "Isle Junkseilon (Island Junkseilon)" และเรียกชุมชนบริเวณริมอ่าวท่าเรือหรือเมืองท่าเรือว่า Junkseilon ดังนั้น Junkseilon คือ เมืองกลาง (เมืองท่าเรือ)

ภาพที่ 3

Plan de l'Isle Junkseilon

Note. Plan de l'Archipel de Merguy, depuis les Isles Moscos jusqu'a l'Isle Domel. Plan de l'Isle Junkseilon, et de son Port situés à la cote de Queda. (to accompany) Neptune Oriental. De d'Apres.by Apres de Manneville, Jean-Baptiste-Nicolas-Denis d', 1707-1780, 1810, Depot Generale de la Marine,Paris. https://archive.org/details/dr_plan-de-larchipel-de-merguy-depuis-les-isles-moscos-jusqua-lisle-domel-13102049

1.1.4 แผนที่เกาะกลางของ บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ พ.ศ. 2296 จาก The Zee-Fakkel by Johannes van Keulen - Atlases from the Maritime Museum, Amsterdam, Netherlands (Johannes van Keulen, 1753) เรียกเกาะกลางว่า Eiland Junkseilon (Island Junkseilon) และเรียกชุมชนบริเวณริมอ่าวท่าเรือว่า Junkseilon หมายความว่า Junkseilon คือ เมืองกลาง(เมืองท่าเรือ) ไม่ใช่เกาะกลาง

แผนที่ของ บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ พ.ศ. 2296 ระบุจุดจอดเรือที่เกาะมะพร้าวและปากอ่าว ภูเก็ตใกล้เกาะสิเหร่ปัจจุบันและระบุมืองบนเกาะกลาง เช่น เพนี, คอเอน, ภูเก็ต, ป่าตอง, สาคุ ฯลฯ แต่ไม่มี เมืองบ้านตะเคียน แสดงว่า เมืองบ้านตะเคียนเป็นเมืองเกิดใหม่หลังจาก พ.ศ. 2296

ภาพที่ 4

Kaart van het Eiland Junkseilon

หมายเหตุ. แผนที่ Kaart van het Eiland Junkseilon (Johannes van Keulen, 1753).

1.1.5 แผนที่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี 1794 โดย Thomas Jefferys นักภูมิศาสตร์ร่วมกับผู้พัน James Rennel นักสำรวจแผนที่ของ Thomas Jefferys และ James Rennel ระบุถึงเมือง Junksclon (Jemceilon) อยู่ฝั่งตะวันออกของเกาะภูเก็ตบริเวณอ่าวท่าเรือ (Thomas Jefferys, 1794) สำหรับชื่อ Junksclon (Jemceilon) หมายถึง ชื่อเมืองไม่ใช่ชื่อเกาะ เพราะถ้าเป็นเกาะจะมี คำว่า I (Island เกาะ) หรือ I^s. (Islands หมู่เกาะ) ตามหลัง เช่น เกาะ Prince of Wales (Pr of Wales's I) หรือหมู่เกาะเซเยอร์ (Seyer I^s.) (Jefferys, 1794) เป็นหลักฐานว่า Junksclon (Jemceilon) คือ เมืองกลาง (เมืองท่าเรือ) ไม่ใช่เกาะกลาง

ภาพที่ 5

A new general map of the East Indies

หมายเหตุ. แผนที่ A new general map of the East Indies (Jefferys, 1794)

จากหลักฐานปฐมภูมิเหล่านี้ สรุปได้ว่า เมืองท่าเรือ คือ เมืองกลางสมัยพระยาพิมลและท้าวเทพกระษัตรี ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณริมอ่าวท่าเรือ ไม่ใช่เมืองกลางที่บ้านตะเคียน ตามข้อมูลเก่าที่เชื่อกันมาแต่เดิม

1.2. สนามรบ พ.ศ. 2328 เกิดขึ้นที่ อ่าวท่าเรือและเมืองท่าเรือ

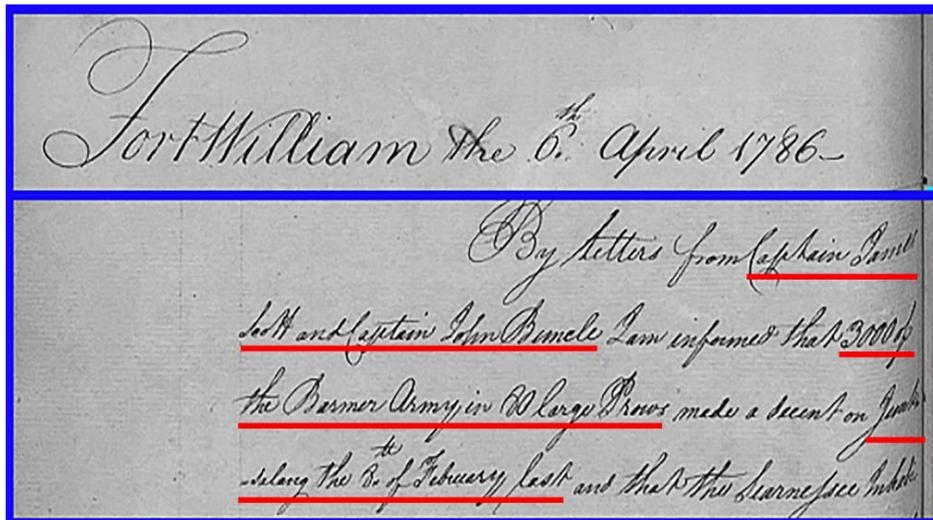
1.2.1 รายงานของ Captain Francis Light ฉบับวันที่ 3 เมษายน 1786 (หลังจาก Captain Light อพยพหนีพม่าจากเกาะกลางไปเมืองกัลกัตตา อินเดีย) Captain Light รายงานถึง John Macpherson Esq. Governor General ที่ Fort William รายงานเข้าที่ประชุม Straits Settlements Consultations เมื่อวันที่ 6 เมษายน 1786 Captain Light รายงานว่า

“By letters from Captain James Scott and Captain John Bemele I am informed that 3000 of the Barmar army in 80 large prows made a decent³ on *Junk Salang* the 8th of February last...” (Light, 1786)

“จดหมายจาก Captain Scott และ Captain Bimele แจ้งข้าฯ ว่า เรือขนาดใหญ่ของพม่า จำนวน 80 ลำและทหารจำนวน 3000 คนโจมตีเมืองJunk Salang เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ที่ผ่านมา”

ภาพที่ 6

Francis Light's letters to John Macpherson Governor-General

Note. Francis Light's letters to John Macpherson Governor-General, 3 April 1786, Council Minutes, 6 April 1786, Straits Settlements Consultations, British Library, London.

1.2.2 รายงานของ Captain James Scott ฉบับวันที่ 31 มีนาคม 1786 (หลังจากแล่นเรือหนีพม่าจากเกาะกลางไปเมือง Tranquebar อินเดีย) Captain James Scott รายงานถึง John Macpherson Esq. Governor General President ที่ Fort William รายงานเข้าที่ประชุมใหญ่ของ Straits Settlements Consultations ในวันที่ 2 พฤษภาคม 1786 Captain Scott รายงานว่า

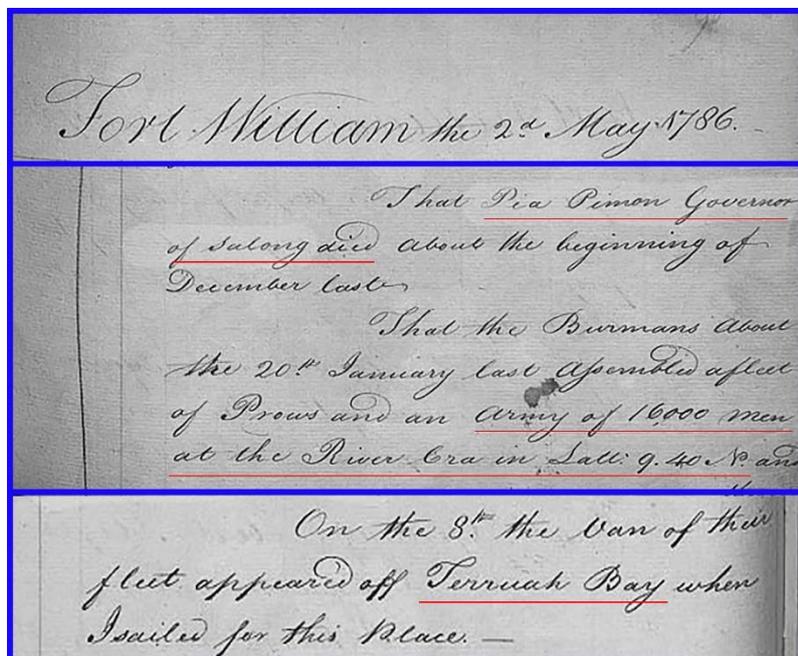
³ น่าจะเป็นคำว่า “descent” ซึ่งหมายถึง การโจมตีอย่างกะทันหัน

“That Pia Pimon governor of *Salang* died about the beginning of December last. That the Burmans about the 20 January last assembled a fleet of prow and an army 16,000 men at the river Gra in latt 9.40 N and there established a place of arms. On the 4 February an advanced party took and burnt Popra. On the 8th the van of their fleet appeared off *Terruah bay* when I sailed for this place.” (Scott, 1786)

คำแปล “พระยาพิมลเจ้าเมืองกลางตาย เมื่อต้นเดือนธันวาคมที่ผ่านมา วันที่ 20 มกราคม กองเรือพม่าและกองทหาร 16,000 นายชุมนุมทัพ ที่แม่น้ำกราละติจุด 9 องศา 40 ลิปดาเหนือ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ กองทัพล่วงหน้าเข้ายึดและเผา Popra (ปากพระท่านุ่นท่าฉัตรไชย) วันที่ 8 ทัพหน้าของกองเรือพม่าปรากฏขึ้นที่อ่าวท่าเรือ เมื่อข้าพเจ้าแล่นเรือไปยังสถานที่นี้”

ภาพที่ 7

James Scott's letters to John Macpherson Governor-General

Note. James Scott's letters to John Macpherson Governor-General, 31 March 1786, Council Minutes, 2 May 1786, Straits Settlements Consultations, British Library, London.

ดังนั้น Captain Francis Light และประจักษ์พยาน คือ Captain James Scott และ Captain John Bemele ผู้เห็นเหตุการณ์สงครามในสนามรบ พ.ศ. 2328 รายงานสำนักงานใหญ่ว่า กองทัพหน้าของกองทัพเรือพม่าโจมตีเมือง Junk Salang ที่อ่าวท่าเรือ

1.3 เมือง Junk Salang อยู่ที่ใด

1.3.1 Captain Forrest บันทึกเมื่อ พ.ศ. 2327 ว่า บ้านพระยาพิมล (จวนเจ้าเมืองกลาง) อยู่ที่เมืองท่าเรือ (Forrest, 1792) และหนังสือเทศาภิบาลของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดี

กระทรวงมหาดไทย กล่าวว่า “สมัยโบราณบ้านเจ้าเมืองอยู่ที่ไหน เมืองก็อยู่ที่นั่น” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2511, น. 27) ดังนั้น เมืองท่าเรือ คือ เมืองกลางสมัยพระยาพิมล

1.3.2 Captain James Scott รายงานว่า “That Pia Pimon governor of Salang died...” แปลว่า พระยาพิมลเจ้าเมือง Salang เสียชีวิต (James Scott, 1786) แต่พระยาพิมล คือ เจ้าเมืองกลาง และเมืองกลาง คือ เมืองท่าเรือ ดังนั้น เมือง Salang คือ เมืองท่าเรือ ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือ

1.3.3 แผนที่ พ.ศ. 2288 ของฝรั่งเศสและแผนที่ พ.ศ. 2296 ของดัตช์ เรียกเมืองที่ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือว่า Junkseilon และแผนที่ พ.ศ. 2337 ของอังกฤษ เรียกเมืองที่ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือว่า Junksclon และแผนที่ พ.ศ. 2327 ของอังกฤษเรียกเมืองที่ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือว่า Terooa หมายความว่า เมือง Junkseilon หรือเมือง Junksclon คือ เมืองท่าเรือ ซึ่งตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือ หรือเมือง Salang หรือเมืองกลางสมัยพระยาพิมลและทั่วเทพกระษัตริ์

1.3.4 Captain Scott รายงานว่า “วันที่ 8 ทพหน้าของกองเรือพม่าปรากฏขึ้นที่อ่าวท่าเรือ เมื่อข้าพเจ้าแล่นเรือไปยังสถานที่นี้” และ Captain Light รายงานว่า “จดหมายจาก Captain Scott และ Captain Bimele แจ้งข้าฯ ว่า วันที่ 8 กุมภาพันธ์ เรือขนาดใหญ่ของพม่าจำนวน 80 ลำและทหารจำนวน 3,000 คนโจมตีเมือง Junk Salang” สำหรับจำนวนทหารพม่า 3,000 คนคือ ทพหน้า เพราะทัพหลวงของพม่ามีทหารพม่าทั้งหมด 16,000 คน (James Scott, 1786) แสดงว่า รายงานทั้งหมดมาจากการพบเห็นของ Captain Scott ซึ่งในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ Captain Scott สังเกตการณ์อยู่บนเรือในอ่าวท่าเรือและมองเห็นกองทัพพม่า ประกอบด้วย เรือ 80 ลำ และทหาร 3,000 คน ปรากฏที่อ่าวท่าเรือและเข้าโจมตีเมือง Junk Salang แสดงว่า ที่ตั้งเมือง Junk Salang ต้องอยู่ในบริเวณริมอ่าวท่าเรือ แต่ใน พ.ศ. 2328 บริเวณริมอ่าวท่าเรือ มีเมืองท่าเรือเพียงเมืองเดียวเท่านั้น

ดังนั้น เมือง Junk Salang คือ เมือง Salang หรือ เมืองท่าเรือของพระยาพิมลและทั่วเทพกระษัตริ์ หรือเมือง Junkseilon ในแผนที่ของฝรั่งเศส ดัตช์ และอังกฤษ สำหรับเมืองท่าเรือ เปรียบเหมือนเมืองหลวงของเกาะกลาง ต้องมีทรัพยากรสมบัติ เช่น ดินบุก อาวุธปืนใหญ่น้อย ฯลฯ ซึ่งเป็นเป้าหมายการเข้าปล้นเมืองของกองทัพอพม่า

1.4 สถานที่ตั้งทัพใหญ่ของพม่าในสงคราม พ.ศ. 2328

Captain Scott รายงานว่า “วันที่ 20 มกราคม กองเรือพม่าและกองทหาร 16,000 นายชุมนุมทัพที่แม่น้ำกรรา ละติจูด 9 องศา 40 ลิปดาเหนือ” (James Scott, 1786)

การวัดเส้นรุ้งของ Captain Scott และ Captain Forrest ย่อมต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากทั้งสองบุคคลทำงานภายใต้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เมื่อนำมาตราส่วนของแผนที่เกาะกลาง พ.ศ. 2327 ของ Captain Forrest มาหาตำแหน่งของแม่น้ำกรรา ละติจูด 9 องศา 40 ลิปดาเหนือ ทำให้ทราบว่า ตำแหน่งแม่น้ำกรรายู่บริเวณเกาะพระทอง จากการวัดระยะทางด้วย Google Map พบว่า สถานที่ตั้งทัพใหญ่ของพม่าห่างปากพระเกาะกลาง ประมาณ 130 กิโลเมตร สำหรับการยึดปากพระ 5 วัน สันนิษฐานว่า เพื่อย่อยเคลื่อนทัพจากแม่น้ำกรมารวมพลก่อนเข้าโจมตีเมืองท่าเรือ

ภาพที่ 8

ตำแหน่งแม่น้ำครา สถานที่ตั้งทัพใหญ่พม่า พ.ศ. 2328

หมายเหตุ. ตำแหน่งแม่น้ำครา สถานที่ตั้งทัพใหญ่พม่า พ.ศ. 2328 โดยนำแผนที่เกาะกลาง พ.ศ. 2327 ของ Captain Forrest มาเปรียบเทียบกับแผนที่เกาะภูเก็ตและพังงาในปัจจุบัน ก็จะทราบว่า แม่น้ำครา คือ บริเวณเกาะพระทอง

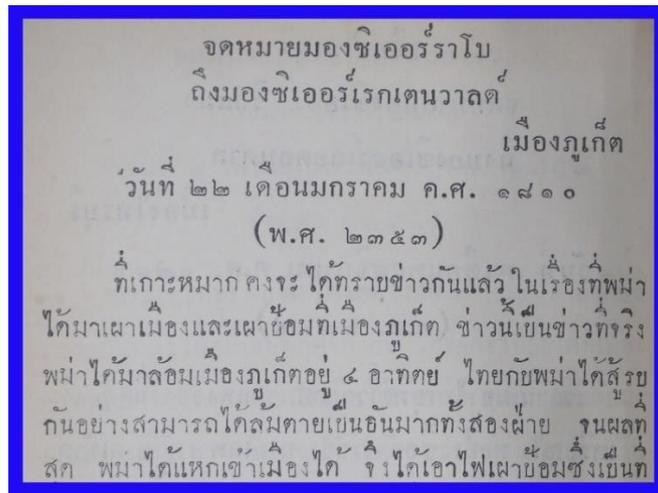
2. หลักฐานปฐมภูมิของสนามรบและที่ตั้งเมืองกลาง พ.ศ. 2352

ตำแหน่งสนามรบ พ.ศ. 2352 จากหนังสือ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 เรื่อง จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กับทั้งกรุงธนบุรีและครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาคที่ 6 จดหมายเหตุชุดนี้ นายโลเน่ได้รวบรวมจดหมายเหตุโบราณ และกรมศิลปากรพิมพ์ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1920 (2463) และแปลออกเป็นภาษาไทย โดยแบ่งพิมพ์เป็น 6 ตอน (กรมศิลปากร, 2504, น. 208) เอกสารชุดนี้มีหลักฐานปฐมภูมิเกี่ยวกับสนามรบและการรบที่เมืองกลาง พ.ศ. 2352 จากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ดังนี้

จดหมายเหตุวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2353 ของบาทหลวงราโบ (Rabeau) เขียนถึงมองซิเออร์เรกเตนวัลด์ (Rectenwald) บาทหลวงราโบเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์รบในสงครามเมืองกลาง พ.ศ. 2352 และเมื่อเมืองกลางแตก บาทหลวงราโบถูกพม่าจับเป็นเชลยและรอดชีวิต เพราะได้รับความช่วยเหลือจากนายทหารต่างชาติเชื้อสายฝรั่งเศส และบาทหลวงราโบ ได้ฝากจดหมายถึงมองซิเออร์เรกเตนวัลด์ ปัญหาสำคัญ คือ จดหมายเหตุบาทหลวงราโบ ฉบับแปลเป็นภาษาไทย กล่าวว่า สงคราม พ.ศ. 2352 เกิดที่เมืองภูเก็ต (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 ภาคที่ 6, น. 27)

ภาพที่ 9

จดหมายของบาทหลวงราโบเขียนถึงมองซีเออร์เรกเตนวาลด์

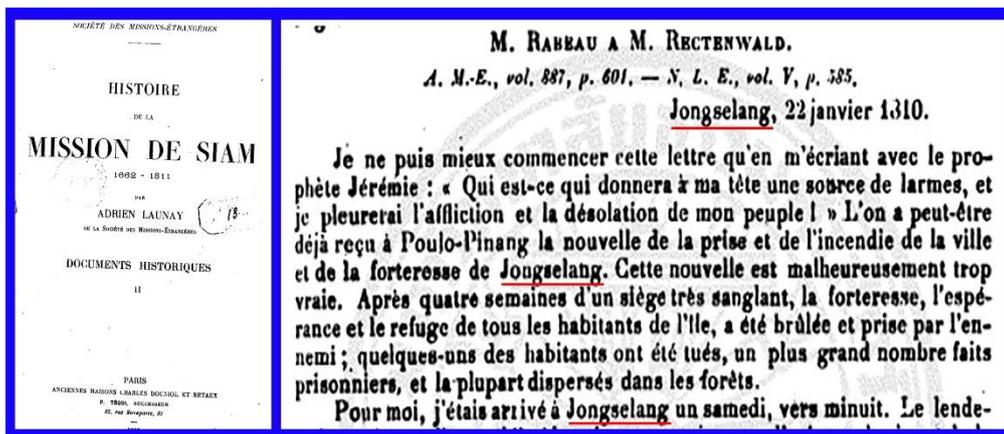

หมายเหตุ. จดหมายของบาทหลวงราโบเขียนถึงมองซีเออร์เรกเตนวาลด์ (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 ภาคที่ 6, น. 27).

ดังนั้น เพื่อค้นหาความจริงว่า สงครามกลาง พ.ศ. 2352 เกิดที่เมืองภูเก็ตจริงหรือไม่ จะต้องค้นจากต้นฉบับจดหมายของบาทหลวงราโบฉบับภาษาฝรั่งเศส ปัจจุบันค้นพบต้นฉบับจดหมายของบาทหลวงราโบฉบับภาษาฝรั่งเศส ในหนังสือ Histoire de la Mission de Siam, 1662-1811 โดย Adrien Launay จดหมายของบาทหลวงราโบ ระบุว่า เมืองกลาง คือ เมือง Jongselang และสงครามเกิดที่เมือง Jongselang (Launay, 1920)

ภาพที่ 10

Letter of Rabeau to Rectenwald 1810

Note. Histoire de la Mission de Siam, 1662-1811. Par Adrien Launay 1920.

แผนที่ของฝรั่งเศส ค.ศ. 1745 ระบุว่า เมือง Jongselang หรือ Junkseilon คือ เมืองท่าเรือ ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือ ดังนั้น สนามรบ พ.ศ. 2352 ซึ่งจดหมายของบาทหลวงราโบระบุว่า เกิดขึ้นที่เมือง Jongselang หรือ เมืองท่าเรือ บริเวณริมอ่าวท่าเรือ ไม่ใช่เมืองภูเก็ต ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเกาะภูเก็ต

บทสรุป

1. สถานที่ตั้งเมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2328

Captain James Scott ประจักษ์พยานผู้เห็นเหตุการณ์กองทัพเรือพม่าเข้าตี เมือง Junk Salang เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1786 ตามหลักฐานแผนที่ของชาวต่างชาติแสดงว่า เมือง Junk Salang คือ เมืองท่าเรือ (เมือง Salang, Junk Salang หรือ Junkseilon) ตั้งอยู่ริมอ่าวท่าเรือ หมายความว่า สนามรบ พ.ศ. 2328 ที่แท้จริง เกิดขึ้นที่อ่าวท่าเรือและเมืองท่าเรือ สำหรับโคกพม่าหรืออนุสรณ์สถานเมืองกลาง บ้านตะเคียน (ตามความเชื่อเก่า) ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ กับสงครามกลาง พ.ศ. 2328

แผนที่เมือง Junkseilon พ.ศ. 2288 ของฝรั่งเศส แผนที่เมือง Junkseilon พ.ศ. 2296 ของดัตช์ บันทึกและแผนที่เมืองท่าเรือของ Captain Forrest พ.ศ. 2327 แผนที่เมือง Junksclon พ.ศ. 2337 ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ และพระนิพนธ์เทศาภิบาลของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ตำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ชี้ให้เห็นไปในทางเดียวกันว่า เมืองกลางสมัยพระยาพิลพระยา กลางและท้าวเทพกระษัตรีแท้จริงคือ เมืองท่าเรือ ไม่ใช่บ้านตะเคียน เมืองท่าเรือปัจจุบันอยู่ที่ หมู่ที่ 8 บ้านบางลา ตำบลป่าคลอก อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต

2. สถานที่ตั้งเมืองกลางและสนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352

จดหมายของบาทหลวงราโบ ชาวฝรั่งเศส ผู้อยู่ในสนามรบและเป็นเชลยของทหารพม่า กล่าวว่า เมือง กลางและสนามรบ พ.ศ. 2352 อยู่ที่เมืองท่าเรือ ไม่ใช่เมืองภูเก็ต ไม่ใช่เมืองบ้านดอน

ข้อเสนอแนะ

หลักฐานปฐมภูมิของต่างประเทศค้นพบใหม่ทั้งหมดสามารถหักล้างความเชื่อเก่า เรื่อง ตำแหน่งเมือง กลางและสนามรบเมืองกลางใน พ.ศ. 2328 และ 2352 ซึ่งหน่วยงานราชการสำคัญทั่วประเทศ จังหวัดภูเก็ต องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ตและกลุ่มนักประวัติศาสตร์เมืองกลางเชื่อถือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

การแก้ไขความผิดพลาดของประวัติศาสตร์เมืองกลาง พ.ศ. 2328 และ พ.ศ. 2352 คือ การชำระ ประวัติศาสตร์เมืองกลาง โดยใช้ความจริงของประวัติศาสตร์ตามหลักฐานปฐมภูมิค้นพบใหม่ ผู้เขียนหวังว่า ความจริงของประวัติศาสตร์จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติในอนาคต และกระตุ้นให้ ผู้รับผิดชอบจัดชำระประวัติศาสตร์เมืองกลาง ให้ถูกต้องตามหลักฐานปฐมภูมิ

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณ อาจารย์ รัชชัย ตั้งศิริวานิช เจ้าของแผนที่ พ.ศ. 2296 ของ Johannes van Keulen และ เจ้าหน้าที่หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2504). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39 (ต่อ) - 40)*. กรุงเทพฯ.
เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี. (2559) *บ้านย่าจัน ย่านมก*. <https://www.thepcity.go.th/travel/detail/594>

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). *เทศาภิบาล ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนประสงค์ ประศาสน์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ศรีเมืองการพิมพ์.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2543). พงศาวดารเมืองกลาง. ใน *ชิรวัดน์ นิจนตร (บรรณาธิการ), การสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง ครั้งที่ 2 ประวัติท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร. เอกสารประกอบการสัมมนา พงศาวดารเมืองกลาง.* (น. 182-183). องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2543). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1. ใน *ชิรวัดน์ นิจนตร (บรรณาธิการ), การสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง ครั้งที่ 2 ประวัติท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร. พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ. 2352.* (น. 281-283). องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต.
- หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1172). [จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2]. คำให้การของ ะชาตนะอง. (เลขที่ 5. สมุดไทยดำ). กลุ่มหนังสือ ตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ
- องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี. (2551). *อนุสรณ์สถานเมืองกลาง.* <https://www.thepkrasattri.go.th/travel/detail/597/data.html>
- Forrest, T. (2018). *A Voyage from Calcutta to the Mergui Archipelago, Lying on the East Side of the Bay of Bengal; describing a chain of islands, never before surveyed...also, an account of the islands Jan Sylan, Pulo Pinang, and the port of Queda.* J. Robson. <https://www.archive.org>
- Jefferys, T. (2020). *A New General Map of the East Indies.* Laurie&Whittle. <https://www.nas.gov.sg>
- Jean-Baptiste d' Apres de Manneville (2019). *Plan de l' Isle Junkseilon.* <https://www.archive.org>
- Johannes van Keulen. (2020). *The Zee-Fakkel, Atlases from the Maritime Museum.* Amsterdam. Netherlands. <https://geheugen.delpher.nl/en>
- Launay A. (2021). [Histoire de la Mission de Siam 1662-1811. Par Adrien Launay]. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ กรุงเทพฯ.
- Light, F. (2018). [Letters to John Macpherson Governor-General, 3 April 1786. Council Minutes, 6 April 1786, Straits Settlements Consultations]. British Library. London.
- Light, F. (2021). [Letters to John Macpherson Governor-General, 3 April 1786. Council Minutes, 6 April 1786, Straits Settlements Consultations. p. 44]. National Library of Australia. <https://nla.gov.au/nla.obj-816493940/view>
- Scott, J. (2018). [Letters to John Macpherson Governor-General, 31 March 1786. Council Minutes, 2 May 1786, Straits Settlements Consultations]. British Library. London.
- Scott, J. (2021). [Letters to John Macpherson Governor-General, 31 March 1786. Council Minutes, 2 May 1786, Straits Settlements Consultations. pp. 48, 49]. National Library of Australia. <https://nla.gov.au/nla.obj-816493940/view>